

**STANOWISKO
KOMITETU NAUK PEDAGOGICZNYCH POLSKIEJ AKADEMII NAUK
NA TEMAT DOBRYCH PRAKTYK W ZAKRESIE ETYKI BADAŃ NAUKOWYCH
/REKOMENDACJE DLA ŚRODOWISKA NAUKOWEGO, PROMOTORÓW I STUDENTÓW/**

Niniejsze rekomendacje zostały opracowane przez Komitet Nauk Pedagogicznych PAN z myślą o wspieraniu kultury etycznej odpowiedzialności w badaniach pedagogicznych i kierowane są do osób badających, instytucji akademickich, promotorów prac dyplomowych badaczy, promotorów jako rekomendacje prowadzenia badań z udziałem ludzi.

1. Szacunek dla uczestników badań i świadoma zgoda

Badania naukowe z udziałem ludzi powinny być prowadzone z dbałością o dobrostan osób biorących w nich udział.

Podstawą każdego badania z udziałem człowieka jest poszanowanie jego godności i autonomii. Badacze powinni zadbać o to, by udział w badaniu był w pełni dobrowolny i świadomy.

- Przed rozpoczęciem badań należy uzyskać świadomą zgodę uczestnika lub jego przedstawiciela ustawowego (w przypadku osób małoletnich także akceptację samego dziecka, dostosowaną do jego wieku i dojrzałości). Uczestnik powinien być rzetelnie poinformowany o celu badania, metodach, zakresie gromadzonych danych oraz przysługującym mu prawie do wycofania się w dowolnym momencie bez negatywnych konsekwencji.
- Szczególną troskę należy przyłożyć do badań prowadzonych z udziałem dzieci, młodzieży oraz innych grup wymagających wzmożonej opieki. Im większa wrażliwość uczestników (wynikająca z wieku, kondycji psychicznej, niesamodzielności społecznej, ekonomicznej, warunkowana etnicznie), tym wyższy standard ochrony ich praw i dobrostanu psychicznego.
- Zakres i forma badań powinny być dostosowane do możliwości uczestników. Należy unikać wielokrotnego angażowania tych samych osób w badania o zbliżonej tematyce oraz dążyć do stosowania metod możliwie mało inwazyjnych.

2. Etyczna ocena projektów badawczych

Właściwa ocena etyczna jest elementem profesjonalnej kultury badawczej, a nie jedynie wymogiem formalnym. Służy ochronie uczestników i podnosi jakość naukową badań.

- Projekty badawcze dotyczące grup wrażliwych, szczególnie osób niepełnoletnich, o ograniczonej możliwości podejmowania decyzji, powinny uzyskać pozytywną opinię właściwej komisji ds. etyki badań naukowych (albo innego niezależnego gremium) przed przystąpieniem do badań terenowych. Uwrażliwiamy promotorów i studentów na wyróżnione kwestie etyczne.
- Kwestionariusze, scenariusze wywiadów i inne narzędzia powinny być sprawdzone pod kątem ryzyka retraumatyzacji, trafności i adekwatności dla danej grupy badanej. Szczególną uwagę należy zwrócić na pytania dotyczące trudnych lub bolesnych doświadczeń.

3. Odpowiedzialność promotorów i instytucji akademickich

Promotor jest nie tylko opiekunem merytorycznym pracy dyplomowej, lecz także osobą współodpowiedzialną za jej etyczny wymiar. Instytucje akademickie, tworząc warunki dla badań, ponoszą odpowiedzialność za standardy etyczne realizowanych projektów.

- Promotor zobowiązany jest do weryfikacji narzędzi badawczych, doradzania w zakresie konstrukcji pytań i metodyki, a także do aktywnego wsparcia studenta w procesie uzyskiwania zgód etycznych i regulaminowych. Powinien zapewnić, że prowadzone badania nie narażają uczestników na zbędne ryzyko.
- Dane uzyskane w toku badań należy przechowywać i przetwarzać zgodnie z przepisami RODO. Uczestnicy powinni być informowani o sposobie przechowywania, udostępniania i usuwania ich danych osobowych w formie dostosowanej do ich potrzeb.
- Zalecamy, aby programy studiów pedagogicznych obejmowały treści z etyki badań naukowych, ze szczególnym uwzględnieniem pracy z grupami wrażliwymi. Wiedza ta powinna być wdrażana w ramach seminariów dyplomowych.
- Uczelnie powinny promować postawę etycznej refleksji na wszystkich etapach procesu badawczego, tworząc środowisko, w którym standardy etyczne są naturalną częścią warsztatu badacza, a nie dodatkowym obowiązkiem.

5. Współpraca z instytucjami i środowiskami badanymi

Wartość badań pedagogicznych wzrasta, gdy są one prowadzone w duchu partnerstwa ze środowiskami, których dotyczą. Dobre relacje z instytucjami i uczestnikami sprzyjają zarówno jakości wyników, jak i ich praktycznemu wykorzystaniu.

- Przed podjęciem badań warto nawiązać kontakt z instytucjami i organizacjami, w których będą prowadzone, informując je o celach i metodach projektu. Wyniki badań należy udostępniać uczestnikom i instytucjom w formie dostosowanej do ich potrzeb.

- Badania pedagogiczne powinny być w miarę możliwości odpowiedzią na realne potrzeby praktyki edukacyjnej i wychowawczej. Współpraca z praktykami na etapie projektowania badań wzmacnia ich użyteczność i wiarygodność.
- Zachęca się do budowania trwałych relacji partnerskich między ośrodkami akademickimi a instytucjami edukacyjnymi, wychowawczymi i społecznymi, jako podstawy odpowiedzialnych, koordynowanych i wzajemnie korzystnych badań.

Komitet Nauk Pedagogicznych PAN zaleca korzystanie z następujących opracowań:

Kodeks Etyki Pracownika Naukowego Polskiej Akademii Nauk

[Ethics and data protection](#)

[Ethics in social science and humanities](#)